

ТІЛ КЕМІСТІГІН ТҮЗЕТУДЕ ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Искакова И., 4 курс студенті

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: iskakova_inkar@inbox.ru

Бүгінгі таңда логопедтің жұмысында баланың тиімді сөйлеу дамуына және бар бұзылуларды түзетуге ықпал ететін әртүрлі технологиялар бар.

Тірек сөздер: логопедиялық технологиялар, дизартрия, ринолалия.

Сегодня в работе логопеда существуют различные технологии, способствующие эффективному речевому развитию ребенка и коррекции имеющихся нарушений.

Ключевые слова: логопедические технологии, дизартрия, ринолалия.

Today, there are various technologies in the work of a speech therapist that contribute to the effective speech development of a child and the correction of existing disorders.

Key words: speech therapy technologies, dysarthria, rhinolalia.

Сөйлеу – адамның маңызды психикалық функцияларының бірі, оның дамуы баланың ерте жасынан басталады және оның мектепте және әлеуметтенуде сәтті білім алуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Әр түрлі сөйлеу бұзылыстары баланың жеке басына, оның мінез-құлқына тікелей әсер етеді, өйткені кез-келген бұзылушылық баланың өздігінен тұйықталуына немесе сөйлеудің толығымен тоқтатуына әкелуі мүмкін. Осыған байланысты қазіргі заманғы логопедия дәстүрлі және дәстүрлі емес әдістерді қолданады, сонымен қатар әр түрлі жастағы және даму деңгейіндегі балаларда сөйлеу бұзылыстарын түзете-дамыту, оқыту және түзетудің жаңа тәсілдерін жасауды жалғастыруда.

Сөйлеу ақауларын түзетуде логопедиялық технологияларды қолдану

Бүгінгі таңда логопедтің жұмысында баланың тиімді сөйлеу дамуына және бар бұзылуларды түзетуге ықпал ететін әртүрлі технологиялар бар.

Логопедиялық технологиялар – бұл белгілі бір ретпен жүзеге асырылатын және әртүрлі сөйлеу ақауларын жоюға немесе түзетуге бағытталған әртүрлі жаттығулар мен әдістердің жиынтығы.

Технологияларды дәстүрлі және инновациялық 2 топқа бөлуге болады. Дәстүрліге келесі технологиялар жатады:

- * логопедиялық тексеру;
- * дыбысты айтуды түзету;
- * айтылудағы әр түрлі бұзылыстар кезінде сөйлеу тынысын қалыптастыру;
- * сөйлеудің айтылу жағының әртүрлі бұзылулары кезінде дауысты түзету;
- * интонация және сөйлеу қарқыны;
- * сөйлеу ырғағын қалыптастыру;
- * сөйлеудің лексика-грамматикалық жағын дамыту;
- * логопедиялық массаж.

Логопедиялық тексеру:

Бұл технология логопедиялық түзетудің бастапқы кезеңінде қолданылады. Оның негізгі мақсаты – сөйлеу бұзылысын, бұзылу дәрежесін анықтау, сондай-ақ түзету тәсілдері мен әдістерін анықтау.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесінде логопед келесі бағыттар бойынша жұмыс істейді:

• баланың сөйлеуінің даму ерекшеліктерін анықтау;
• психикалық процестерді қоса алғанда, дамудағы жағымсыз үрдістерді анықтау;
• педагогикалық іс-әрекеттің тиімділігін анықтау үшін сөйлеу іс-әрекетіндегі өзгерістерді анықтау;

- түзетудің қандай да бір әдістерін пайдалануды болжау;
- түзету бағдарламасы мен жоспарын қалыптастыру;
- сөйлеу терапиясының ықтимал нәтижелерін талдау.

Дыбысты айтуды түзету:

Дыбысты айтуды түзету кезең-кезеңмен жүзеге асырылады. Жұмыс келесі ретпен жүзеге асырылады:

* Дайындық кезеңі. Жұмыс сөйлеу және сөйлеу-есту анализаторларын одан әрі дамыту әсеріне, дыбыстарды дұрыс қабылдауға және дұрыс айтылымды қалыптастыруға дайындауды қамтиды.

* Алғашқы сөйлеу дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру. Жеке дыбыстардың дұрыс айтылуын қалыптастыруға бағытталған әртүрлі жаттығулар қолданылады, сонымен қатар бұл процесті күнделікті сөйлеудегі автоматизмге жеткізеді. Басқаша айтқанда, дыбысты орнату, автоматтандыру және саралау жүзеге асырылады.

* Қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру. Сөйлеуде белгілі бір дыбысты қолдану дағдыларын қалыптастыруға бағытталған әртүрлі әдістерді қолдану, сондай-ақ қалыпты коммуникативті байланыстар құру мүмкіндігі.

Сөйлеу тынысын орнату:

Сөйлеудің айтылу жағының әртүрлі бұзылулары үшін дұрыс тыныс алудың әртүрлі әдістері қолданылады.

Тұтығу

Мектепке дейінгі жастағы тұтығу кезінде диафрагматикалық-қабырғалық тыныс алуды қалыптастыру жату жағдайында жүргізілуі керек, осылайша дененің бұлшықеттері босаңсып, диафрагматикалық тыныс автоматты түрде орнатылады.

Тұтығу кезінде сөйлеу тыныс алуының қалыптасуының келесі кезеңдері бөлінеді:

* Бірінші кезең. Диафрагматикалық-қабырғалық тыныс алуды және ауыз арқылы ұзақ дем шығаруды қамтиды.

* Екінші кезең. Ол ұзақ фонациялық дем шығаруды қалыптастыруды қамтиды.

* Үшінші кезең. Сөйлеу тынысын қалыптастыруды қамтиды.

Дизартрия

Дизартрияда сөйлеу тынысының қалыптасуы 2 кезеңнен тұрады – жалпы тыныс алу жаттығулары, сондай-ақ сөйлеу тыныс алу жаттығуларын жүргізу.

Сөйлеу тыныс алу жаттығуларын жүргізу бірнеше ережелерді сақтауды қамтиды:

- Баланың шамадан тыс жұмысының алдын алу үшін жүктемені мөлшерлеу маңызды.
- Оның назарын интеркостальды бұлшықеттердің, сондай-ақ төменгі іштің бұлшықеттерінің қозғалысына аудару керек.
- Оның назарын интеркостальды бұлшықеттердің, сондай-ақ төменгі іштің бұлшықеттерінің қозғалысына аудару керек.
- Барлық тыныс алу қозғалыстары баяу, музыка немесе санау үшін жасалуы керек.
- Жаттығулар өткізілетін бөлме жақсы желдетілуі керек. Тыныс алу жаттығуларын тамақтанар алдында жүргізу керек.

Дауысты түзету

Ринолалия кезінде дауысты түзету бойынша жұмыстың келесі міндеттері бөлінеді (И. И. Ермакова бойынша):

- Тембрді қалыпқа келтіру.
- Дауыстық деректерді дамыту.
- Көмейдің мотор функциясын қалпына келтіру;

- Дұрыс дауыс шығару дағдыларын қалпына келтіру.

Сөйлеудің интонациялық жағын дамыту (тұтығу кезінде) тұтығу кезінде сөйлеудің интонациялық жағын қалыпқа келтіру келесі мәселелерді шешуді қамтиды:

- Фразаларды интонациялық ресімдеу дағдысын дамыту (сұраулы, леп белгісі, аяқталуы және аяқталмауы).
- Сөйлеу кідірісін қалыпқа келтіру.
- Фразалар мен синтагмалардың логикалық орталықтарын интонациялық бөлу дағдыларын қалыптастыру.

Сөйлеудің интонациялық жағын дамыту (ринолалиямен)

Сөйлеудің интонациялық жағын дамыту бойынша жұмысқа әртүрлі жаттығулар кіреді:

- сөйлеу тынысын жасау бойынша;
- дауысты дыбыстарды қою бойынша;
- өзін-өзі массаж және массаж бойынша;
- артикуляциялық органдарды дауыссыз дыбыстарды қоюға дайындау;
- сөйлеу есту қабілетін қалыптастыру бойынша;
- дауысты дамыту бойынша;
- стресс және тыныс белгілері сияқты ұғымдармен танысу;
- әр түрлі фонетикалық позицияларда дауысты дыбыстардың айтылуын автоматтандыру.

Сөйлеудің темп-ритмикалық жағын түзету (тұтығу кезінде)

Ұсақ, жалпы, сондай-ақ артикуляциялық моториканы дамыту бойынша жұмыстар жүргізіледі. Ырғақ пен қарқын сезімі де дамиды.

Жұмыс мыналарды қамтиды:

- Қарқын туралы жалпы ұғымды дамыту.
- Әр түрлі сөйлеу қарқынын қабылдауды қалыптастыру.
- Дағдыларын дамыту, ойната әртүрлі сөйлеу қарқыны (логопедпен бірге, сөз тіркестерін өздігінен ойнату).

Сөйлеу терапиясының массажы – бұл перифериялық сөйлеу аппаратының бұлшықеттеріне механикалық әсер ету процедурасы, бұл бұлшықет тонусын қалыпқа келтіруге көмектеседі. Бұл дыбыстарды артикуляциялау кезінде қажет күрделі әрекеттерді жасамас бұрын маңызды дайындық шаралары.

Логопедиялық массаждың бірқатар артықшылықтары бар:

- үйде орындау мүмкіндігі;
- ауырсынудың болмауы;
- бұлшықет пен жүйке жүйесіне оң әсер етеді;
- қан тамырларының жұмысын жақсарту;
- сөйлеу тынысын қалыпқа келтіру;
- артикуляциялық органдардың қозғалыс амплитудасының жоғарылауы және т. б.

Мектепке дейінгі мекеменің логопед жұмысындағы заманауи технологиялары

Сөйлеу терапиясында әр түрлі сөйлеу бұзылыстарын түзетуге пайдалы болатын тиімді әдістерді іздеу жалғасуда. Дәстүрлі емес деп атауға болатын бірқатар әдістер мен тәсілдер бар, және олар тәжірибеде тиімділігін көрсетті.

Логопедтің келесі инновациялық әдістерін бөліп көрсетуге болады:

- Арт-терапия;
- Денеге бағытталған техника;
- Саусақ гимнастикасы;
- Су-Джок терапиясы;
- Ақпараттық технологиялар.

Арт-терапия – бұл өнердің әртүрлі түрлерін қолдану негізінде құрылған әдістердің жиынтығы. Олар нейропсихикалық стрессті тиімді түрде жеңілдетеді, сондықтан логопедиялық түзету процесі әлдеқайда тиімді жүзеге асады. Арт-терапияға мыналар кіреді:

- музыкотерапия;
- логоритмика;
- ертегі терапиясы;
- мнемоника;
- құмтерапиясы.

Музыкотерапия

Музыка ми қыртысының тонусын жақсартады, сонымен қатар балада жағымды эмоциялар тудырады. Ол әуендердің дыбысын тыңдау және талдау дағдыларын дамытады. Ол:

- музыкалық шығармаларды тыңдау;
- музыкаға ырғақты қозғалыстар;
- музыкалық сүйемелдеумен таза сөздерді ән айту;
- музыкалық аспаптарда ойнауды қамтиды.

Логоритмика

Бұл сөйлеу терапиясы технологиясы – сөйлеу, музыкалық-сөйлеу және музыкалық-мотор жаттығуларының кешені.

Сабақ барысында балалар шыдамдылық, тепе-теңдік және ептілікті дамытады. Олар сабақтың бір түрінен екіншісіне тез ауысуды үйренеді. Әдемі қалып қалыптастыру және бұлшықеттерді нығайту бар.

Ертегі терапиясының міндеттері:

- * баланың әр сөзінің коммуникативті бағытын құру;
- * сөйлеудің лексика-грамматикалық және дыбыстық жағын жақсарту;
- * балада монолог және диалог жүргізу білігін қалыптастыру;
- * мотор, есту және көру анализаторларының өзара байланысы;
- * қолайлы атмосфераны құру, баланы өткен және қазіргі орыс мәдениетімен таныстыру.

Мнемоника

Мнемоника – бұл ақпаратты есте сақтау процесін жеңілдететін ережелер мен әдістердің жиынтығы. Фразаға немесе сөзге оларды білдіретін суреттерді ойлап табу керек. Нәтижесінде, бүкіл мәтін баланың жұмбақты, өлеңді немесе тілді қайталай алатындығына байланысты белгілі бір схемаға ұқсайды.

Мұндай әдістер мектеп жасына дейінгі балалар үшін өте маңызды, өйткені олардың ойлау міндеттері, әдетте, сыртқы құралдардың көмегімен шешіледі, яғни олар ақпаратты есту арқылы емес, көзбен жақсы қабылдайды.

Құм терапиясы

Құм терапиясы эмоционалды-ерік саласын дамытады, сонымен қатар сөйлеу бұзылыстарын түзетуге көмектеседі. Мүмкін ойындардың нұсқалары:

- алақан және жұдырық қимылдары;
- алақандарды құмға сырғыту;
- саусақтарын ашып-жұму, тиелген құм;
- құмға өрнек салу;
- заттарды құмға көму, содан кейін осы заттарды табу үшін оны үрлеу.

Денеге бағытталған техникалар

Баланың мотор жүйесі оның психикалық функциясының дамуымен тікелей байланысты. Әр түрлі әдістемелер:

- *Тыныс алу жаттығулары.* Сабақтар көшеде немесе жақсы желдетілетін бөлмеде өткізіледі.
- *Релаксация жаттығулары.* Балаға демалуға, өз ойларымен жалғыз болуға мүмкіндік беру.

• *Созылу.* Бұл дененің әртүрлі бөліктерінің релаксациясы мен кернеуімен байланысты жаттығулар жиынтығы. Бұлшықет гипо-және гипертониясына көмектеседі.

Саусақ гимнастикасы

Бала айналысады және сонымен бірге саусақтарын ырғақты түрде жылжытады, содан кейін мидың сөйлеу орталықтары іске қосылады. Саусақ ойындары есте сақтауды үйретеді, өйткені бала қозғалыс тізбегін есте сақтауы керек. Гимнастика саусақтардың жағдайына оң әсер етеді, сондықтан жазуды үйрену кезінде балаға оңайырақ болады.

Логопедиялық сабақтарда әртүрлі технологияларды қолдана отырып, баланың жағдайын едәуір жақсартуға және сөйлеу бұзылыстарын түзетуде прогреске қол жеткізуге болады.

Көптеген әдістер логопедке түзету кезінде бірнеше технологияны таңдауға және біріктіруге мүмкіндік береді, бұл абилитация процесін тездетеді. Оның жеке басын ескеру маңызды, яғни оның мүдделеріне сүйене отырып, сабақтар оған тек жағымды эмоциялар әкелуі тиіс.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Ипполитова А.Г. Открытая ринолалия: учеб. пособие для студентов дефектол. фак. пед. ин-тов / Под ред. О.Н. Усановой — М.: Просвещение, 1983. - 95 с.

2. Соломатина, Г. Н. Устранение открытой ринолалии у детей : методы обследования и коррекции / Г. Н. Соломатина, В. М. Водолацкий. – М.: Сфера, 2005. - 160 с.

3. Балакирева А.С. Логопедия. Ринолалия. — М. : В.Секачев, 2014. - 208 с.

ӘОЖ 376

<https://doi.org/10.53355/p6640-2289-5702-s>

РИНОЛАЛИЯСЫ БАР БАЛАЛАРҒА ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ МАССАЖДЫ ҚОЛДАНУ

Кәрім А., 4 курс студенті

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: Aidanakarim.00@mail.ru

Мақаланың мақсаты, ринолалиясы бар балаларды оңалтудың медициналық-педагогикалық жүйесінің кешеніне логопедиялық массажды ерте енгізудің тиімділігі туралы айту. Логопедиялық жұмыс массаж жүргізу кезінде балаға оң әсер ететін жағдайлар қарастырылады.

Тірек сөздер: логопедиялық массаж, массаж техникасы, массаж тиімділігі.

Цель статьи, рассказать об эффективности раннего введения логопедического массажа в комплекс медико-педагогической системы реабилитации детей с ринолалией. Логопедическая работа рассматривают ситуации, которые положительно влияют на ребенка при проведении массажа.

Ключевые слова: логопедический массаж, техника массажа, эффективность массажа.

The purpose of the article is to tell about the effectiveness of the early introduction of speech therapy massage into the complex of the medical and pedagogical system of rehabilitation of children with rhinolalia. Speech therapy work considers situations that have a positive effect on the child during the massage.

Key words: speech therapy massage, massage technique, massage effectiveness.

Ринолалия-сөйлеу аппаратының анатомиялық және физиологиялық ақауларына байланысты дауыс тембрінің және дыбыстың айтылуының бұзылуы. Ринолалия фонация кезінде мұрын қуысының резонансының патологиялық өзгеруімен сипатталады, соның салдарынан сөйлеудің назальды болуы.